

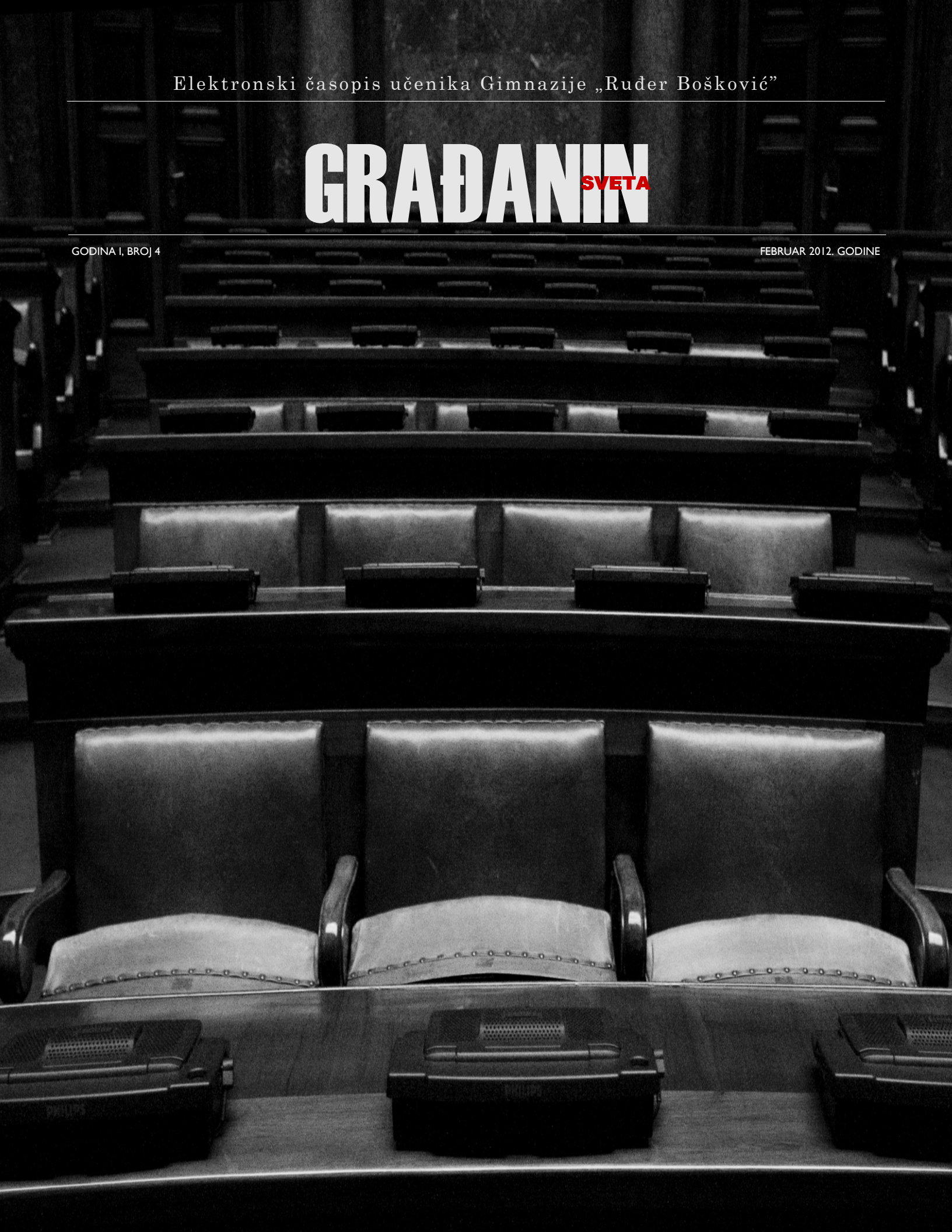
Elektronski časopis učenika Gimnazije „Ruđer Bošković”

GRAĐANIN

SVETA

GODINA I, BROJ 4

FEBRUAR 2012. GODINE

Umesto uvoda

Uopšteno o načelnom

Februarski broj je u potpunosti inspirisan nastavnim gradivom iz predmeta ustav(nost) i prava građana. Naravno, glavnu reč vodili su učenici završnog razreda gimnazije, te ako se uzme u obzir da je među njima određen broj budućih pravnika, politikologa i sociologa, ne iznenađuje činjenica da je motivacija za ovakvo tematsko izdanje časopisa bila na zavidnom nivou.

Ustavnost, kako su je profilisali američki „očevi osnivači”, pre svega podrazumeva da je državna vlast ograničena pravom, ali i da su svi zakoni u obaveznoj saglasnosti sa ustavom. Ograničenje i podela vlasti (zakonodavna, izvršna i sudska), osnovni je preduslov ustavnosti, koja, prema Džonu Loku i Šarlu Monteskejju, predstavlja pravno usklađen poredak ograničene i kontrolisane političke vlasti.

Nije nam bila namera da ovako široko postavljenu temu iscrpimo do kraja, već da skrenemo pažnju na suštinski značaj elementarne pravne kulture svakog građanina, odnosno neophodnost poznavanja bar načelnih principa funkcionisanja pravnog sistema.

Ukoliko sadržaj ovog broja časopisa neki učenik prepozna kao alternativni izvor za savladavanje dela nastavnog gradiva iz predmeta ustav i prava građana, naš trud možemo smatrati uspešnim.

Koordinator

Od zasnivanja ideje o pokretanju elektronskog časopisa „Građanin sveta” planirana su dvojezična izdanja, na srpskom i engleskom jeziku, ali zbog tehničkih razloga nismo bili u mogućnosti da realizujemo tu zamisao.

Kako bi naša inicijativa imala internacionalniji karakter, uskoro će brojevi časopisa biti publikovani samo na engleskom jeziku. Još naredni, odnosno peti broj časopisa, biće publikovan na srpskom jeziku, a zatim izlazi prvi, odnosno šesti, broj na engleskom jeziku.

U ovom broju:

Tema broja:

Ustavnost

Kako je zoon politicon milenijumima uspostavljao vladavinu zakona <i>Ana Macanović</i>	4
Nekodifikovan ustav <i>Dorđe Petrović</i>	6
Položaj predsednika države po Ustavu Republike Srbije <i>Nevena Marković</i>	8
Istorijski kutak <i>Luka Bojčić</i>	10
Sretenjski ustav <i>Danilo Plavšin</i>	12
Preporučujemo Internet u službi obrazovanja: ustavnost	13
Retrospektiva Projekat „Simulacija zakonodavnog procesa”	14
Poseta Narodnoj skupštini, Zgradi predsednika i Vladi Republike Srbije	15
Okrugli sto učeničkih parlamenata <i>Srđan Barišić</i>	16

We the People

of the United States, in order to form a more perfect Union, establish Justice, insure domestic Tranquillity, provide for the common defence, promote the general Welfare, and secure the Blessings of Liberty to ourselves and our Posterity, do hereby constitute and establish this Constitution for the United States of America.

Article I

Section 1. All legislative Powers herein granted shall be vested in a Congress of the United States, which shall consist of a Senate and House of Representatives.

Section 2. The House of Representatives shall be composed of the Representatives chosen every second Year by the People of the several States, and the Electors in each State shall have the Qualifications requisite for Electors of the most numerous Branch of the State Legislature.

No Person shall be a Representative who shall not have attained to the Age of twenty five Years, and seven Years a Citizen of the United States, and who shall not, when elected, be an Inhabitant of that State in which he shall be chosen.

Representatives and direct Taxes shall be apportioned among the several States which may be included within this Union, according to their respective Numbers, which shall be determined by adding to the whole Number of free Persons, including those bound to Service for a Term of Years, and including Indians not taxed, three fifths of all other Persons. The actual Enumeration shall be made within three Years after the first Meeting of the Congress of the United States, and in every subsequent Term of ten Years, in such Manner as they shall direct. The Number of Representatives shall not exceed one for every thirty thousand, but each State shall have at least one Representative, and until such Enumeration shall be made, the State of New Hampshire shall be entitled to choose three, Massachusetts eight, Rhode Island and Providence Plantations one, Connecticut five, New York six, New Jersey four, Pennsylvania eight, Delaware one, Maryland six, Virginia ten, North Carolina five, South Carolina five, and Georgia three.

When vacancies happen in the Representation from any State, the Executive thereof shall issue Writs of Election to fill such Vacancies.

The House of Representatives shall choose their Speaker and other Officers, and shall have the sole Power of Impeachment.

Section 3. The Senate of the United States shall be composed of two Senators from each State, chosen by the Legislature thereof for six Years, and each Senator shall have one Vote.

Immediately after they shall be assembled in Consequence of the first Election, they shall be divided as equally as may be into three Classes. The Seats of the Senators of the first Class shall be vacated at the Expiration of the second Year, of the second Class at the Expiration of the fourth Year, and of the third Class at the Expiration of the sixth Year, so that one third may be chosen every second Year; and if Vacancies happen by Resignation, or otherwise, during the Term of any Senator, the Executive of the State in which he shall have acted shall fill such Vacancies.

No Person shall be a Senator who shall not have attained to the Age of thirty Years, and been seven Years a Citizen of the United States, and who shall not, when elected, be an Inhabitant of that State for which he shall be chosen.

The Vice President of the United States shall be President of the Senate, but shall have no Vote, unless they be equally divided.

The Senate shall choose their other Officers, and also a President pro tempore, in the Absence of the Vice President, or when he shall exercise the Office of President of the United States.

They shall have the sole Power to try all Cases of Impeachment. When sitting for that Purpose, they shall be on Oath or Affirmation. When the President of the United States is tried, the Chief Justice shall preside. And no Person shall be convicted without the Concurrence of two thirds of the Members present.

Judgment in Cases of Impeachment shall not extend further than to removal from Office, and Disqualification to hold and enjoy any Office of Honor, Trust, or Profit under the United States; but the Party convicted shall nevertheless be liable to Indictment, Trial, Judgment, and Punishment, according to Law.

Section 4. The Times, Places and Manner of holding Elections for Senators and Representatives, shall be prescribed in each State by the Legislature thereof; but the Congress may at any time by Law make or alter such Regulations, except as to the Times of choosing Senators.

The Congress shall assemble at least once in every Year, and such Meeting shall be on the first Monday of December, unless they shall by Law appoint a different Day.

Section 5. Each House shall be the Judge of the Elections, Returns and Qualifications of its own Members, and a Majority of each shall constitute a Quorum to do Business, but a smaller Number may nevertheless be authorized to compel the Attendance of absent Members, in such Manner, and under such Penalties as each House may provide.

Each House may determine the Rules of its Proceedings, punish its Members for disorderly Behaviour, and, with the Concurrence of two thirds, expel a Member.

Each House shall keep a Journal of its Proceedings, and from time to time publish the same, excepting such Parts as may in their Judgment require Secrecy; and the Yeas and Nays of the Members of either House on any Question shall be entered on the Journal.

Neither House during the Session of Congress, shall, without the Consent of the other, adjourn for more than three Days, nor to any other Place than that in which the two Houses shall be sitting.

Section 6. The Senators and Representatives shall receive a Compensation for their Services, to be ascertained by Law, and paid out of the Treasury of the United States. They shall in all Cases, except Treason, Bribery, or other high Crimes and Misdemeanors, be privileged from Arrest during their Attendance at the Session of their respective Houses, and in going to and returning from the same, for any Speech or Debate in either House; they shall not be questioned in any other Place.

No Senator or Representative shall, during the Time for which he was elected, be appointed to any civil Office under the Authority of the United States, which shall have been created, or the Emolument whereof shall have been increased during such Term; and no Person holding any Office under the United States, shall be a Member of either House during his Continuance in Office.

Section 7. All Bills for raising Revenue shall originate in the House of Representatives; but the Senate may propose or concur with Amendments as to Matter of Increase or Decrease, which shall have effect as if amended in the House to which they shall first be presented, and all Bills except such as relate to Appropriation of Money, shall originate in the Senate; but the House may propose or concur with Amendments as to Matter of Increase or Decrease, which shall have effect as if amended in the Senate to which they shall first be presented, and all Bills except such as relate to Appropriation of Money, shall originate in the House; but the Senate may propose or concur with Amendments as to Matter of Increase or Decrease, which shall have effect as if amended in the House to which they shall first be presented.

Tema broja: **Ustavnost**
Piše: **Ana Macanović IV/2**

Kako je *zoon politicon* milenijumima uspostavljao vladavinu zakona

Homo sapiens je društveno biće. On, iako jaka individua, puni potencijal ostvaruje tek u društvu. Ipak, uređenje grupe individua nije lak posao. Naročito ukoliko su u pitanju „lako kvarljive“ individue, poput ljudi. Ljudi su spremni na sve. Pod uslovima bezzakonja, društvo bi oslikalo savršenu anarhiju. Ali nje nema. Ljudi hiljadama godina žive u kavezima pravila koja im oduzimaju pravo na sve. Koja im oduzimaju dozvolu da čine ono što šteti drugima. Koja eliminišu ono zversko u nama.

Savršen zakon mora da sedi na dve stolice. On mora da pravno uredi zajednicu, postavi temelje njenog institucionalnog funkcionisanja, reguliše osnovne društvene procese, uspostavi pravila ponašanja. Istovremeno, mora da štiti pojedinca i njegova neotuđiva ljudska prava, da da osnovne smernice ophođenja svakoga prema svakome. Takav zakon mi danas zovemo ustavom. Dobrim ustavom, što, na žalost, nije svaki. Zapravo, mnogi nisu. Iako nama danas predstavlja normu, ustav je hiljadama godina evoluirao, prešavši put od jednog kamena sa večno osunčanog Bliskog Istoka, preko pergamenata mračnog srednjeg veka, do hrpe papira na kojoj počivaju ideali modernog doba.

Mesopotamija. Oduzmite od današnjeg dana nešto preko 3,5 hiljade godina. Dodajte moćnog vladara Hamurabija i čeličnu ruku boga Šamaša. Dodajte jednu stenu od diorita sa 282 propisa uklesana klinastim pismom i narod. Dobili ste jednu od najmoćnijih civilizacija starog veka. Regulisanu jednim kamenom koji je oduzeo vladaru apsolutnu slobodu i uredio državu po principu koji diktira odredba: „Ako čovek izvadi oko drugom čoveku, ima da se oko i njemu izvadi.“ Nabacane odredbe su se oslanjale na ravnopravnost i odgovaranje za svoje postupke,

ostavljale ženama priličan stepen slobode i ravnopravnosti. Iako su ostavljale mesta za nejednakost između slojeva, smatraju se pretečom savremenog ustava i kao takve zaslužuju štovanje. Hamurabi-1, zločinci-0.

Atina je kolevka demokratije. Odnosno, antičkog, elitističkog shvatanja iste. Ali, na ideji se starim Grcima moramo zahvaliti. Dali su nam i neke vrlo zgodne propise. Drakon, recimo. Kažu da je svoje zakone pisao krvlju. Da su strogi, strogi su. Da nisu morali baš takvi biti, nisu. Ali je ubistvo postalo stvar države, što, uostalom, i jeste. Solon je bio umereniji. Raspodelio je poreze po visini prihoda. Svi su se obradovali. Ukinuo je dužničko ropstvo. To nije baš obradovalo mnogo njih, ali je bilo u interesu ljudskih prava. I stavio je tačku na rasipništvo i preterani luksuz koji su Atinjani prosto obožavali. Niko se nije obradovao. Klisten je bio ispred svog vremena, doduše, iz čiste nužde. U građane Atine je svrstao i oslobođenike i doseljenike, što je njima vrlo imponovalo. Atinjanima nije. Ali je i to bilo u interesu ljudskih prava. Klisten je mnogo dao i po pitanju institucija. Istrgnuo je vlast iz ruku pojedinaca i organizovao je. Bio je sasvim u redu, Klisten.

Rimljani su sve što su hteli ispisali na 12 tablica i zakačili ih na forum. Napravili su veliku stvar omogućivši svima da vide zakone. Držali su ih se, tvrdoglavo, skoro do svog samog kraja. Zakoni su bili prilično varvarski i odisali duhom običajnog prava. Ženama i robovima su oduzeta sva prava (Hamurabi ih je sa neba mrko gledao). Otac je imao pravo da odlučuje o životu i smrti i svojoj porodici, nakazna su deca ubijana. Rimljani su bili praktični ljudi, mada su im ljudska prava bila strana. Ne može seve odjednom. Ipak, mora im se

priznati, prvi su definisali privatno pravo, regulisali javno, sakralno, kazneno i uspostavili procesno pravo. Posle smrti republike na scenu su došli imperatori. Onu su donosili neke svoje zakone. Kako je ko hteo. Koliko ljudi toliko čudi, kažu.

Srednji vek je sve pravdao Bogom. Crkva proganja-Bog je to hteo. Vladar radi šta hoće-Bog ga je poslao. Običnom čoveku nije bilo lako- ali ga je Bog čuvao. Ili nije. Ipak, vladarima nisi mogao stati na put, osim ako si papa. Bili su sušta svetost, sama Božja deca na ovom turobnom svetu. Jesu ponekad gubili legitimitet, ali, koga briga za sitnice. Francuski su kraljevi počinjali zakone sa „Kralju se prohtelo...“ i svi su bili srećni. Zapravo nisu, ali su morali da se prave da jesu. Jer smrt nije nimalo prijatna stvar. Onda su engleski baroni odlučili da nemaju dovoljno slobode u iskorišćavanju kmetova, uhvatili Džona bez Zemlje u jeku poraza i iznudili od njega Magna Chartu Libertatum. Velika povelja sloboda je 1215. godine istrgla deo vlasti iz ruku kralja i dala je baronima, a narodu garantovala nekakve privilegije. Ne naročite, ali jeste napravila korak napred.

Na istoku su stvari bile nešto drugačije. Srednjevekovna Srbija je prvo prevela Nomokanon, zbornik svetovnih i crkvenih zakona. Marketing bi to danas sigurno definisao kao proizvod 2 u 1. Zatim je, prepisujući pomalo iz Justinijanovog Corpus Iuris Civilis, koji je istovremeno bio strog i pravičan (odsecanje ruke za krađu, ali i odgovaranje za ubistvo roba) napisala svoj zakonik. Dušanov zakonik je bio savremen. Jeste bio pod crkvenom strehom, ali je kažnjavao primanje mita (mi ni dan danas ne uspevamo), klevetu, rušenje, sankcionisao ubistvo u porodici, a branio je putnike, trgovce i sirotinju. Dušan-1, Zločinci-0.

Posle su na snagu stupile neke revolucionarne ideje. Kromvel je, daleko ispred vremena, a nažalost pomalo i ispred svojih mogućnosti, pomislio kako je republika zaista dobra ideja. Njegov Instrument vladavine, bio je, zapravo, prvi ustav u pravom smislu (iako to tada niko nije tako zvao), samo što ga sunce nikada nije ogrejalo. Vlast je dao parlamentu i lordu-protektoru, čija je funkcija bila izborna. Monarhija je ubrzo ponovo ušetala na velika vrata. Ali je ipak 1679. godine donela sa sobom Habeas Corpus Act koji je rekao ne arbitrarnom lišavanju slobode. Nije bilo hapšenja bez razloga, kao ni mučenja pri istrazi. Ura za osumnjičene!

I dok je Evropa cmizdrila nad gubicima svojih divnih (čitaj: bogatih resursima) kolonija, Sjedinjene Američke Države su odlučile da se ujedine i napišu dokument koji bi gomilu različitosti stavio pod svoje okrilje. Ubacili su u njega i Habeas Corpus Act, i 1789. godine je na snagu stupio prvi i verovatno najpoznatiji ustav ikada. Imao je samo 7 članova (ne brinite, dodali su oni posle još 26 amandmana) i uredio državu poštujući njene građane. Triput ura za Amerikance!

Francuzi su pohitali ne bi li nekako stigli SAD i 1791. su doneli ustav koji je sabrao u sebi tekovine revolucije. Nije proklamovao apsolutnu jednakost, ali je bio daleko bolji od prethodnih normi. Onda je ukinuto i kmetstvo i svi su bili srećni. Skoro svi. A onda je Deklaracija o pravima čoveka i građanina dala završni udarac i sloboda se našla na dohvata ruke običnog čoveka.

Čovek je, uslovno rečeno, uspeo. Uspeo je da zakon zavlada i tretira svakoga jednako. Uspeo je da zaštititi slabe i pomogne im. Ipak, taj je uspeh još uvek lokalni. Moraćemo prolići još mnogo krvi i znoja da bi se ideje ustavnosti proširile i primile u ostatku sveta. Možda će nam trebati još ovoliko vremena. Ali, osvrnuvši se na početak, shvatićemo da mi to možemo. I da je život pred nama. Samo se treba boriti.

Tema broja: **Ustavnost**
Piše: ***Dorđe Petrović IV/3***

Nekodifikovan ustav

Uglavnom sve države imaju kodifikovan ustav kao najviši pravni akt. Ali zemlje poput Engleske, Izraela i Novog Zelanda imaju takozvani nekodifikovan ustav. Engleski se ustav, na primer, sastoji od više značajnih zakona koji uključuju Veliku povelju o slobodama, klasične sudske presude i značajna teoretska dela državnih i političkih nauka, kao i određena kraljesvska prava. Svi ovi dokumenti zajedno čine britansko ustvano pravo.

Neposredovanje kodifikovanog ustava znači da ne postoji jedinstven dokument, koji definiše politički red jedne zemlje, i određuje kompetencije i granice državnih organa. To znači da se britansko ustavno pravo zasniva na više izvora, čije značenje i težište podležu stalnom prilagođavanju aktuelnim okolnostima. Iako nedostaje jasan okvir takvom ustavnom uređenju, ipak Britanija poseduje niz jasnih principa: Unitarna država, konstitucionalna monarhija, suverenitet parlamenta, reprezentativna demokratija i pravna država.

Najznačajniji dokumenti ustavnog karaktera u Velikoj Britaniji su:

Charter of Liberties (1100. godine)

Magna Carta Libertatum (1215.)

Petition of Rights (1628.)

Habeas Corpus Act (1679.)

Bill of Rights (1689.)

Act of Settlement (1701.)

Act of Union (1707.)

Great Reform Act (1832.)

Parliament Act (1911. i 1949.)

Representation of the People Act (1918. i 1928.)

European Communities Act (1972.)

Scotland Act (1998.)

Government of Wales Act (1998.)

Human Rights Act (1998.).

Magna Carta Libertatum (Velika povelja o slobodama) predstavlja neku vrstu ugovora između engleskog plemstva i kralja (Jovan bez Zemlje), kojim se ograničava kraljeva vlast, ali i postavljaju temelji principa vladavine prava i garancije određenih prava i sloboda.

Dom lordova ili Gornji dom Parlamenta Ujedinjenog Kraljevstva

Najstariji pisani, kodifikovani ustav na svetu jeste Ustav Sjedinjenih Američkih država iz 1787. godine.

Tekst Ustava sastoji se od preambule i sedam članova, a dopunjen je sa 27 amandmana, od kojih prvih deset čini Povelju o pravima.

Strukturu Ustava Bosne i Hercegovine čine preambula (osnovni principi na kojima se počiva ustavno uređenje), normativni deo (12 članova) i dva aneksa (Aneks I: spisak međunarodnih akata o ljudskim pravima i slobodama koji se primenjuju u Bosni i Hercegovini; Aneks II sadrži tematski različite odredbe).

Formalno-pravno, sa jedne strane, Ustav pripada kategoriji kratkih ustava, jer je sastavljen samo od 12 članova, mada su članovi dugi i uključuju više pravnih normi nego članovi ustava nastalih u evropsko-kontinentalnim pravnim sistemima; sa druge strane, postoji i stav da je reč o jednom od najopsežnijih ustava na svetu, jer njegovu sadržinu čine i međunarodni akti sadržani u Aneksu I.

Aneks broj 4 uz Opšti okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini, koji je potpisan u Parizu, 14. decembra 1995. godine, predstavlja Ustav Bosne i Hercegovine.

Potpisivanju ovog Sporazuma prethodilo je 21. novembra 1995. godine njegovo parafiranje u američkoj vojnoj bazi Wright-Patterson u Dejtonu, Ohajo (SAD). Zbog naziva gradova u kojima je parafiran, tj. potpisan sporazum, Sporazum se često naziva Pariškim ili Dejtonskim sporazumom.

Povelja o pravima (*Bill of Rights*) je kolektivni naziv za prvih deset amandmana na Ustav Sjedinjenih Američkih Država, koji su usvojeni 1791. godine.

Amandmani ograničavaju moć federalne vlade Sjedinjenih Američkih Država u cilju očuvanja prirodnih prava na slobodu, uključujući slobodu veroispovesti, slobodu govora, slobodu štampe, slobodu okupljanja, slobodu udruživanja itd.

Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije iz 1974. godine bio je četvrti i poslednji Ustav posleratne Jugoslavije, koji je bio na snazi od februara 1974. do septembra 1990. godine.

Sa svojih originalnih 406 članova, „Ustav iz 1974. godine” bio je jedan od najdužih ustava na svetu.

Tema broja: **Ustavnost**
Piše: **Nevena Marković IV/2**

Položaj predsednika države po Ustavu Republike Srbije

Ustav kao najviši pravni dokument jedne države sadrži sve uredbe jedne vlasti. Ni sam šef države nije izostavljen. Položaj predsednika u Ustavu Republike Srbije predstavljen je kroz jedanaest tačaka (članova).

Prvi član (br.111) oslikava osnovnu funkciju predsednika. Kroz ostalih 10 tačaka provlače se okviri njegove nadležnosti, prava, donošenje zakona, način na koji dolazi i odstupa sa vlasti, kao i detalji vezani za mandat.

U Ustavu Republike Srbije, član 111, ujedno i prvi član vezan za položaj predsednika kaže da predsednik Republike izražava jedinstvo iste.

Pri izvršenju uloge šefa države, on mora da ispuni i određene zadatke u okviru njegove nadležnosti. Predsednik predstavlja Republiku u zemlji i van nje, proglašava zakone. Daje predloge Narodnoj skupštini o predsedniku vlade i izvršiteljima funkcija, postavlja i opoziva ambasadore, daje pomilovanja i odlikovanja - sve u skladu sa Ustavom i zakonima. Takođe, komanduje vojskom što podrazumeva i postavljanje, unapređenja i razrešavanje oficira Vojske Srbije. Predsednik ne sme u isto vreme obavljati drugu javnu funkciju niti bilo koju profesionalnu delatnost.

Dužan je da najkasnije u roku od 15 dana po izglasavanju zakona, donese ukaz o proglašenju zakona ili da zakon vrati Narodnoj skupštini na ponovno odlučivanje. Ukoliko ne donese ukaz o donošenju zakona, tu ulogu preuzeće na sebe predsednik Narodne skupštine.

Da bi neko postao predsednik države potrebno je najpre da podnese kandidaturu za predsednika i da potom bude izabran na tajnim izborima koje raspisuje predsednik Narodne skupštine 90 dana pre isteka mandata prethodnog predsednika. Zvaničnim početkom mandata šefa države smatra se polaganje zakletve pred Narodnom skupštinom.

Mandat započet polaganjem zakletve traje pet godina pri normalnim okolnostima. Ukoliko se kraj mandata poklopi sa ratnim ili vanrednim stanjem mandat se produžava za još tri meseca od kraja vanredne situacije. Moguće je najviše dva puta biti biran za predsednika. Tokom mandata, predsednik Republike uživa imunitet o čemu odlučuje Narodna skupština.

Ukoliko je predsednik sprečen u izvršavanju dužnosti, zamenjuje ga predsednik Narodne skupštine, i tu funkciju može da vrši najviše tri meseca, uz obavezu da raspiše izbore za predsednika najkasnije tri meseca od momenta sprečenosti predsednika da obavlja svoju funkciju.

Mandat prestaje istekom vremena na koje je izabran, ostavkom (o kojoj je dužan da obavesti javnost i predsednika Narodne skupštine) ili razrešenjem (zbog povrede Ustava o kojima odlučuje Vrhovni sud, odlukom bar 2/3 narodnih poslanika).

Kao i o svemu ostalom što se tiče jedne države, i o predsedniku Republike se donose zakoni.

U Srbiji funkcioniše tzv. polupredsednički ili mešoviti sistem, koji objedinjuje dve karakteristike parlamentarnog i predsedničkog modela: veća sposobnost vladanja i veća institucionalna fleksibilnost, kombinujući elemente prezidencijalizma, preko neposredno izabranog predsednika, i parlamentarizma u kome skupština zauzima centralnu ulogu u pogledu kontrole vlade.

„Dvoglava” (bikfalna) egzekutiva (izvršna vlast) sastavljena je od dva ustavna činioca koji koegzistiraju: 1) predsednik republike sa fiksnim mandatom; 2) premijer i vlada koji su odgovorni parlamentu.

Ovaj sistem preuzima karakteristike predsedničkog sistema kada predsednik države uživa podršku parlamentarne većine i vlade koja iz nje proizilazi.

Zakletva predsednika Republike Srbije: „Zaklinjem se da ću sve svoje snage posvetiti očuvanju suverenosti i celine teritorije Republike Srbije, ukuljučući i Kosovo i Metohiju kao njen sastavni deo, kao i ostvarivanju ljudskih i manjinskih prava i sloboda, poštovanju i odbrani Ustava i zakona, očuvanju mira i blagostanja svih građana Republike Srbije i da ću savesno i odgovorno ispunjavati sve svoje dužnosti.“

Standarta predsednika Republike Srbije

Predsednički sistem vlasti

Predsednički sistem vlasti zasniva se na tzv. strogoj podeli vlasti i omogućuje maksimum nezavisnosti vlasti. Suštinsko obeležje predsedničkog sistema jeste sjedinjena i snažna izvršna vlast, oličena u predsedniku (po kojem sistem i dobija ime), ali i nepostojanje sredstava međusobnog ukidanja vlasti.

Najpoznatiji i jedini dosledno primenjen predsednički sistem u svetu jeste sistem sproveden u Sjedinjenim Američkim Državama. Predsednik Sjedinjenih Američkih Država je šef države, premijer (predsednik federalne vlade) i vrhovni komandant oružanih snaga Sjedinjenih Američkih Država. Kao „superbirokrata“, predsednik imenuje preko tri hiljade birokrata na najvišem i srednjem nivou.

Predsednik ima pravo odloženog veta na zakone, ali i predlaganja novih zakona; pravo pomilovanja i odlaganja kazni za krivična dela protiv Sjedinjenih Američkih Država, pravo predstavljanja u međunarodnim odnosima itd.

Najveći doprinos razvoju svetske ustavnosti ovog dosledno sprovedenog predsedničkog sistema jeste praksa američkih sudova u zaštiti ustava i kontroli ustavnosti zakona, na čijim je osnovama i nastala jedna od najvažnijih političkih institucija današnjice - institucija ustavnog sudstva.

Standarta predsednika
Sjedinjenih Američki Država

Istorijski kutak

Piše: *Luka Bojčić IV/3*

Istorijski kutak

Uzroci donošenja *ustava iz 1835. godine* su pre svega izloženi u karakteru vladavine tadašnjeg kneza Miloša Obrenovića. Knez je uspeo da se uz tursku podršku uzdigne na rang vrhovnog kneza. Nakon Drugog srpskog ustanka, glavni knežev takmac u vlasti je bila Narodna kancelarija, pretvorena 1826. godine u Beogradski sud. Nezadovoljstvo Miloševim apsolutizmom je dovelo do dizanja mnogobrojnih buna. Njihov cilj je bio ograničiti Miloševu vlast. Miletina buna (januar 1835. godine) je bila neposredan povod za donošenje ustava.

Ustav je donet u Kragujevcu na skupštini na Sretenje 15. februara 1835, te se naziva „Sretenjski ustav”.

Sretenjski ustav je prvi moderni srpski ustav.

Tvorac Sretenjskog ustava je Dimitrije Davidović, učeni Srbin iz Austrije (Zemun) i knjažev sekretar.

Ustav iz 1838. godine često se naziva Turski ustav, jer je izdat u formi turskih fermama. Na ovaj način Turska je želela da pokaže da je Srbija u vazalnom položaju prema njoj.

Knez Miloš Obrenović je promenio svoj način vladavine nakon ukidanja Sretenjskog ustava. Nije sam sudio, ukinuo je torturu i monopol trgovine solju. Uticaj na donošenje novog ustava vršili su Rusija (pokrovitelj), Turska (sizeren) i Austrija. Ruski izaslanik Rikman je predao „bazu” za ustavno organizovanje Srbije. Po njegovom mišljenju, ustav bi trebao da sadrži samo administrativne odredbe, jer su politička prava obezbeđena Hatišerifom od 1830. godine. Rusija je zahtevala i ostanak Saveta, preko koga bi mogla da vrši pritisak na kneza. Februara 1838. godine obrazovana je Velika ustavna komisija. Pri svom radu je koristila Sretenjski ustav, nacрте i ruski „bazu”.

Ustav Srbije iz 1869. godine (Namesnički ustav)

U drugoj polovini 19. veka, Srbija je privredno nerazvijena zemlja. Oko 90% stanovništva se bavilo poljoprivredom, zanatstvom 5-6%, a građanski sloj je činio 4-5% populacije. To su bili: bogati trgovci, činovnici, inteligencija, bogate zanatlije i imućni seljaci.

Knez Mihailo Obrenović je poverio nacrt za izradu Ustava predsedniku Apelacionog suda Radivoju Milojkoviću.

U maju 1868. godine izvršen je atentat na kneza.

Velika narodna skupština održana u Topčideru, 20. juna 1868. godine, odobrila je proglašenje maloletnog Milana Obrenovića za kneza, te odredila namesništvo koje su činili: Milivoje Blaznavac, Jovan Ristić i Jovan Gavrilović.

U Srbiji su prisutne dve političke struje: konzervativci i liberali. Konzervativci (Ilija Garašanin) su se zalagali za ograničavanje narodne slobode u korist kneza, za razliku od liberala (Jovan Ristić) koji su se zalagali za šire političke i građanske slobode, suzbijanje birokratske samovolje i umerenu decentralizaciju vlasti.

Jovan Ristić, Milivoje Blaznavac i Jovan Gavrilović

Ustav Srbije iz 1888. godine (Demokratski ustav)

Problemi u srpskom društvu bili su sledeći: nerešeno agrarno pitanje, opterećenje zbog obaveze izgradnje železnica (Berlinski kongres), otpлата ratnih dugova. Knez, potom kralj, Milan Obrenović je smatrao da je prethodni ustav donet nezakonito, jer je donet u vreme njegovog maloletstva. Kraljev ugled je opadao zbog austrofilstva.

U junu 1881. godine zaključena je Tajna konvencija sa Austrougarskom. Srbija se obavezala da neće delovati protiv Austrougarske monarhije imajući u vidu i Bosnu, Hercegovinu i Novopazarski sandžak. Kao naknadu Monarhija se obavezala da se neće protiviti proglašenju Srbije za kraljevinu. Takođe, Srbija se obavezala da će se pre zaključenja političkih ugovora sa drugim državama prethodno sporazumeti sa Austrougarskom. S druge strane, obe države su obećavale jedna drugoj prijateljsku neutralnost u slučaju rata. Ugovor je zaključen na 10 godina. Za ugovor se saznalo tek 1893. godine.

Srbija je proglašena za kraljevinu 22. februara 1882. godine.

Timočka buna je izbila 1883. godine

Posle poraza Srbije u Srpsko-bugarskom ratu, 1885. godine, Austrougarska je obezbedila status quo.

Kralj Milan je rešio da abdicira, ali i da donese novi ustav koji bi njegovom nasledniku obezbedio povoljniju političku situaciju.

Srbija je postala građanska, ustavna, parlamentarna monarhija. Ustav je posmatran kroz prizmu dogovora kralja i radikala. Kraljev poraz je bilo uvođenje parlamentarizma a poraz radikala uvođenje izbornog cenza, kvalifikovanih poslanika, Državnog saveta, stajaće vojske, te uporedno postojanje lokalne samouprave i državnih činovnika. Opšta mana ustava je bila što je bio namenjen jednoj razvijenijoj građanskoj sredini no što je bila srpska u to vreme.

Ustav Srbije iz 1901. godine (Aprilski ustav)

Kralj Milan Obrenović je abdicirao 22. februara 1889. godine. Nasledio ga je maloletni sin Aleksandar, umesto koga je vladalo Namesništvo koje su činili Jovan Ristić, general Kosta Protić i general Jovan Belimarković. Zbog sukoba oko radikala i Namesništva u vezi sa trećim namesnikom nakon smrti generala Protića, Namesništvo je smenilo radikalsku vladu, pa je formirana vlada liberala.

Kralj Aleksandar je 1. aprila 1893. izvršio državni udar proglašivši se pre vremena za punoletnog. Dok su radikali odobrili ovakav potez liberali su bili suzdržani. Januara 1894. godine, u Srbiju se nezakonito vratio stari kralj Milan. Naime, Milan je sa radikalima sklopio dogovor po kome će nakon abdikacije otići iz zemlje i neće se više vraćati, sem u slučaju bolesti mladog kralja. Takođe se odrekao člana Kraljevskog doma i srpskog državljanstva. Za uzvrat dobio je tri miliona franaka, od kojih je dva miliona obezbedio ruski imperator. Radikali su doneli i poseban zakon o tome kako bi obezbedili poštovanje dogovora.

Štampa je oštro napadala kralja Milana zbog njegovog mešanja u vlast. Štampa nije smela da napada članove Kraljevskog doma, ali kralj Milan to nije ni bio, čak nije bio ni srpski državljanin. Izdat je ukaz (podzakonski pravni akt) kojim je suspendovan zakon o bivšem kralju.

Kralj Aleksandar je 9. maja 1894. godine izvršio drugi državni udar, obustavio je Ustav Srbije iz 1888. godine i vratio na snagu Ustav Srbije iz 1869. godine. Srbiju su potom potresli sledeći događaji: Ivanjdanski atentat 1899. godine, ženidba kralja Aleksandra sa dvorskom damom njegove majke Dragom Mašin 1900. godine, smrt kralja Milana u Beču 1901. godine.

Kralj Aleksandar je izvršio treći državni udar 6. aprila 1901. godine oktroišući novi ustav. Ustav iz 1901. godine se naziva i Aprilski ustav, kao i Oktroisani ustav.

Tema broja: **Ustavnost**
Piše: **Danilo Plavšin IV/2**

Sretenjski ustav

Sretenjski ustav donet je 15. februara 1835. godine u Kragujevcu, na Sretenje. Tvorac ustava bio je Dimitrije Davidović. Ustav je donet s ciljem ograničenja vlasti kneza Miloša Obrenovića. Važio je 55 dana te je smatran najkratkovečnijim ustavom. Sastoji se od 142 člana, među kojima određeni članovi zastupaju: 1. Kneza 2. Državni sovjet i 3. Narodnu skupštinu kao činioce centralne vlasti. Knez se smatrao upraviteljem države i njegova titula bila je nasledna. Državni sovjet je bilo telo koje je za cilj imalo ograničenje kneževе vlasti. Članovi sovjeta bili su predsednik, sekretar i veliki broj ministara.

Pravo zakonodavne vlasti imaju knez i sovjet, dok izvršnu vlast dele. U sastavu Državnog sovjeta nalaze se 6 počeiteljstava (ministarstava): spoljašnjih poslova, unutrašnjih poslova, pravosuđa, finansija, vojske i prosvete. Ministri nisu bili politički odgovorni, ali su odgovarali za kršenje ustava, prava građana i sl.

Narodna skupština bila je sazivana kada je knezu bila potrebna podrška za njegove odluke, nije imala pravo zakonodavne vlasti, ali je mogla da predloži donošenje novog zakona. Učestvovala je i promeni ustava, ali kvorum nije bio ispunjen, te se ovaj ustav smatra jednim od čvršćih. Sudska vlast pripada: 1. Okružnim sudovima 2. Velikom sudu i 3. odeljenju Državnog sovjeta. Na snazi je bilo i načelo kojim je sudstvo proglašeno nezavisnim.

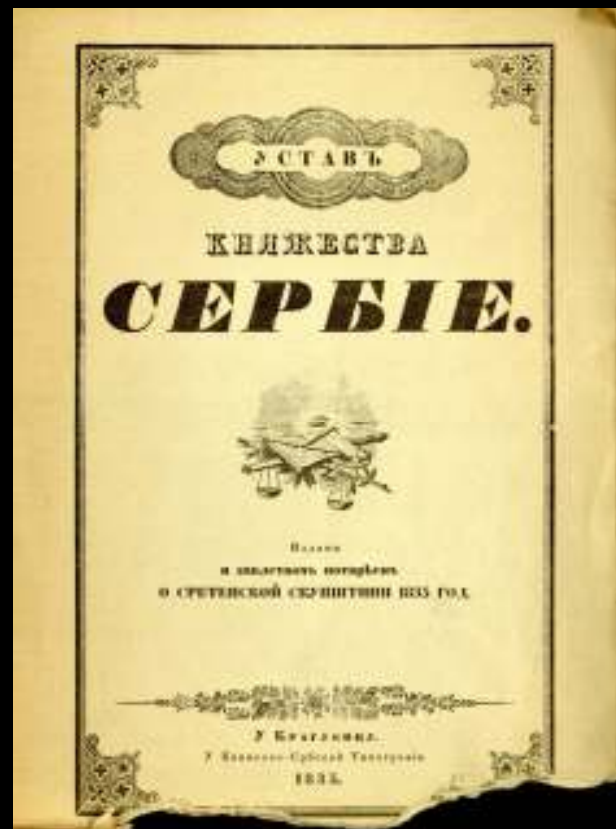
Prava i slobode građana određene ustavom su: neprikosnovenost ličnosti, pravo na zakonito suđenje, sloboda kretanja i nastanjivanja, pravo na slobodu zanimanja. Ustav ne sadrži politička prava. Činovnici su na svom položaju doživotno, ali njihova titula nije nasledna. Takođe, činovnici su bili retko pismeno stanovništvo, nisu se smeli baviti trgovinom i imali su pravo na penziju.

Članovi Sretenjskog ustava koji se tiču crkve potvrđuju tačke Konkordata iz 1831. godine koji je potpisan sa Carigradskom patrijaršijom.

Članom 127, srpski jezik određen je za zvanični jezik u upotrebi.

Ustav, kao najveći pravni akt jedne države bio je previliki korak za Srbiju, koja je tada bila vazalna kneževina Osmanskog carstva. Porta je zajedno sa nekim od stranih država, poput Rusije i Austrije bila protiv istog, te je knez Miloš pod inostranim uticajem ukinuo ustav.

Sretenjski ustav bio je prvi srpski moderni ustav koji se zalagao za potrebe srpskog društva i jedan od prvih demokratskih ustava u Evropi.

Preporučujemo

Internet u službi obrazovanja: ustavnost

Preporučujemo sledeće sajtove, uglavnom zvaničnih internet prezentacija državnih institucija, putem kojih možete steći izuzetno sistematičan uvid u pravni sistem:

The White House

<http://www.whitehouse.gov/our-government/the-constitution>

The Constituion of the USA

Ustavi država Evropske Unije

<http://www.constitution.eu/>

Narodna skupština Republike Srbije

<http://www.parlament.gov.rs/akti/put-zakona.1047.html>

Put zakona

Narodna skupština Republike Srbije

<http://www.parlament.gov.rs/narodna-skupstina/vazna-dokumenta.935.html>

Važna dokumenta

Vlada Republike Srbije

<http://www.srbija.gov.rs/vesti/dokumenti.php?id=2430>

Dokumenti

Ustavni sud Republike Srbije

<http://www.ustavni.sud.rs/page/home/sr-Latn-CS>

Paragraf Lex – pravna baza

<http://www.paragraf.rs/propisi.html>

Besplatni propisi: zakoni, odluke, pravilnici

U pravu si! (UPS! Online)

<http://upravusi.rs/>

Retrospektiva

Projekat „Simulacija zakonodavnog procesa”

Učenici Gimnazije „Ruđer Bošković“, pod vođstvom učeničkog parlamenta, imali su priliku da budu prvi srednjoškolci uključeni u realizaciju pilot projekta „Simulacija zakonodavnog procesa“ koji zajedno organizuju Narodna skupština Republike Srbije, Ministarstvo prosvete i Misija OEBS-a. Poslednjeg dana januara 2008. godine posetili smo Dom Narodne skupštine i učestvovali u realizaciji projekta simulacije sednica Narodne skupštine, koji ima za cilj da podigne nivo razumevanja političkih procesa kod srednjoškolske populacije, zatim da pruži uvid u rad najviše zakonodavne instance, kao i da naglasi značaj i ulogu Narodne skupštine.

U toku simulacije zakonodavnog procesa, učenici su, proporcionalno realnim odnosima snaga u parlamentu, igrali ulogu poslanika pet poslaničkih grupa: Unija demokratskih snaga, Unija nacionalnih radikala, Naša Srbija, Socijalisti i Tolerancija. Simuliranjem rada Zakonodavnog odbora, Odbora za evropske integracije i Odbora za omladinu i sport, učenici su upoznati sa kompleksnim i složenim procesom donošenja jednog zakona.

Retrospektiva

Poseta Narodnoj skupštini, Zgradi predsednika i Vladi Republike Srbije

Nakon januarskog učešća u realizaciji pilot-projekta „Simulacije zakonodavnog procesa“, učenici Gimnazije „Ruđer Bošković“, 1. decembra 2008. godine, učestvovali su u novom pilot-programu objedinjenih obilazaka Zgrade predsednika Republike, Narodne skupštine i Vlade Republike Srbije.

Ljubazni domaćini su učenicima pružili veoma interesantne i dragocene podatke o istoriji, značaju i znamenju, specifičnostima i načinu funkcionisanja posećenih institucija. Učenici su tokom ove posete imali priliku i da vide neke od najznačajnijih likovnih dela nacionalne umetnosti koja su smeštena u Zgradi predsednika Republike Srbije.

Retrospektiva

Okrugli sto učeničkih parlamenata

14:00 Pauza

Panel diskusija #2

14:30 Moderator

Predstavnik učeničkog parlamenta Gimnazije „Ruđer Bošković“

Učenički parlament Gimnazije „Ruđer Bošković“ organizovao je, 23. decembra 2008. godine, okrugli sto učeničkih parlamenata na temu *Bezbednost u školama Srbije*.

Pozivu su se odazvali predstavnici učeničkih parlamenata sledećih škola: Gimnazija „Borislav Petrov Braca“ (Vršac), Gimnazija „Vuk Karadžić“ (Loznica), Gimnazija i ekonomska škola „Dositej Obradović“ (Bačka Topola), Srednja škola (Veliko Gradište) i Prva kragujevačka gimnazija (Kragujevac).

Parlamentarna debata obogaćena je stručnim znanjem i dugogodišnjim iskustvom Biljane Lajović i Miroslava Pavlovića iz Zavoda za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja u Beogradu, koji su svojim prisustvom i učešćem u analizi problema uveličali značaj skupa.

Marina Nikolić, Gimnazija „Ruđer Bošković“, Beograd
 Marija Petreska, Gimnazija „Ruđer Bošković“, Beograd
 Magdalena Miljkov, Gimnazija „Ruđer Bošković“, Beograd
 Biljana Lajović, Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja, Beograd
 Miroslav Pavlović, Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja, Beograd

Elektronski časopis učenika Gimnazije „Ruđer Bošković”
GRAĐANIN SVETA

Redakcija:

Ana Macanović (IV/2), Nevena Marković (IV/2), Jovana Bošković (IV/3), Luka Bojčić (IV/3), Đorđe Petrović (IV/3), Danilo Plavšin (IV/2), Petar Nenadić (IV/2), Luka Nikolić (II/3).

Lektor: Ljiljana Ćuk (profesor srpskog jezika i književnosti)

Koordinator: Srđan Barišić (profesor sociologije)

Kontakt: srdjan.barisic@boskovic.edu.rs

GIMNAZIJA SA DOMOM UČENIKA „RUĐER BOŠKOVIĆ”

Kneza Višeslava 17, 11000 Beograd

Telefon: 011/ 35 444 17

www.osboskovic.edu.rs

Tema narednog broja časopisa Građanin sveta: **rasizam.**

Fotografija: Nemanja Maraš